

Je ziet het pas als je het doorhebt

door Jan Prij | Prij is redactiesecretaris van *Christen Democratische Verkenningen*.

Filantropie vormt het kloppend hart van de maatschappij, is het structurerend beginsel dat ons samenleven mogelijk maakt. Dat is kort gezegd de kernboodschap van *Filantropie. Hoe maatschappelijke betrokkenheid ons helpt te overleven*, het recente boek van Theo Schuyt. Daarmee is het tegelijkertijd een verfrissend boek dat dwars tegen de cynische tijdgeest ingaat.

Tegen het cynisme

Een cynicus is, naar de uitspraak van Oscar Wilde, iemand die de prijs van alles kent, maar van niets de waarde. Binnen dit cynische wereldbeeld is iedereen alleen maar bezig met het behartigen van zijn eigenbelang en is iemand die vrijgevig is eenvoudigweg een dief van zijn eigen portemonnee. Het spreekt vanzelf dat filantropie daarmee bij voorbaat een verdachte zaak is. Het is een speeltje van de superrijken die zich hiermee populair trachten te maken, ongeoorloofde macht willen uitoefenen of op schimmige wijze belasting trachten te ontduiken. Kortom: 'Hoed u voor liefdadigen', zoals de Amerikaanse socioloog Randall Collins, een van de vileinste criticasters van liefdadigheid, het eens puntig uitdrukte.

De verdienste van dit boek is dat het dit cynisme ontmaskert. Ja, in filantropenland is niet alles rozengeur en maneschijn, maar de rotte appels in de mand zijn eerder uitzondering dan

regel. En ja, filantropie wordt inderdaad voorgesteld als een exclusieve activiteit van de superrijken van deze wereld, vooral van in dit tijdsgewricht bij voorbaat verdachte rijke Amerikanen, zoals Bill Gates, maar deze voorstelling van zaken versluiert dat in werkelijkheid filantropie 'een zaak is van alle mensen', 'een universeel sociaal arrangement van Europese origine'. Schuyt ontmaskert daarmee en passant de hardnekkige opvatting dat Europa filantropie van de Verenigde Staten heeft afgekeken en heeft overgenomen.

Theo Schuyt is sinds 2001 hoogleraar aan de Vrije Universiteit Amsterdam en verwierf onder meer bekendheid met zijn onderzoek 'Geven in Nederland'. In *Geven in Nederland 2020* wordt becijferd dat in Nederland en Europa de huishoudens het grootste deel van de filantropische bijdragen leveren. Zo gaven Nederlanders in 2020 in totaal 5,7 miljard (dat is 0,8% van het bbp) aan goede doelen. Huishoudens

Theo Schuyt

Filantropie. Hoe maatschappelijke betrokkenheid ons helpt te overleven

Boom | 2021 | 254 pp. | € 24,90 | ISBN 9789024432431

(43%) en bedrijven (33%) zijn samen verantwoordelijk voor bijna 80% van de bijdragen aan goede doelen.¹

In percentages van het bbp doen deze aantallen wellicht niet zo schokkend aan, maar dat wordt anders als je beseft dat veel vrijwilligerswerk en huishoudelijke arbeid sowieso niet in de bbp-statistieken verschijnen omdat ze geen prijs hebben en dus van generlei waarde zouden zijn. Als we dit cynisme afleggen en ook waarde toekennen aan wat geen prijs heeft, zien wij pas goed dat onze betaalde economie rust op de gaven die miljoenen mensen via onbetaald werk in het huishouden of via een vereniging voor elkaar verrichten. Dan zien we dat 40% van de Nederlanders aan vrijwilligerswerk doet, om van totale

onbetaalde werkzaamheden die binnen huishoudens worden verricht nog maar te zwijgen. In uren is deze inzet minstens zo groot als de betaalde economie.

Anders kijken

Het boek *Filantropie* van Schuyt is vooral van belang omdat het ons anders leert kijken naar hoe de samenleving in elkaar zit. Je leert inzien dat filantropie, maatschappelijke betrokkenheid, niet slechts aan de randen van onze samenleving bestaat, maar het kloppende hart ervan is. Op basis van dit boek besef je dat zonder mensen die zich onbaatzuchtig voor elkaar inzetten, de huidige samenleving niet kan functioneren. Maar 'je ziet het pas als je het doorhebt', om met Johan Cruijff

te spreken. Het boek biedt inzicht in de doorwerking van filantropie in de samenleving via korte bijdragen getiteld 'Filantropie in de praktijk' over bijvoorbeeld Het Kansfonds, de Koninklijke Nederlandse Redding Maatschappij, de Rotterdamse Stichting Droom & Daad of de bloedbank Sanquin. Door middel van deze bijdragen wordt de maatschappelijke systeemfunctie van filantropie zichtbaar gemaakt. Heel duidelijk wordt dat de publieke zaak niet primair een zaak van de overheid is, maar van burgers die zich via particulier initiatief voor elkaar inzetten. Vaak weten we dat niet meer. Zo is de KNRM, als omvangrijke particuliere non-profitorganisatie, een maatschappelijk initiatief met ruim 100.000 donateurs, volledig gefinancierd uit filantropische bijdragen: donaties en schenkingen van particulieren, het bedrijfsleven en nalatenschappen.

Zonder vrijwilligers komt Nederland tot stilstand, schrijft Schuyt. Een conservatieve schatting is dat Nederland alleen al zo'n 200.000 stichtingen en verenigingen met een maatschappelijk doel telt. En daarbij is – denk ik dan – de bijdrage die mensen leveren via kerken nog niet eens meegerekend.

De problematische focus op tekort

Hoe komt het dat er zo weinig aandacht is voor de civiele kracht van wat christendemocraten vanouds het maatschappelijk middenveld of de

burgersamenleving noemen? Schuyt meent dat dit komt doordat overheden in het algemeen vooral geïnteresseerd zijn in sociale *problemen*. De tekorten in de maatschappelijke participatie van bepaalde bevolkingsgroepen trekken de aandacht, niet de maatschappelijke constructieve bijdragen die door andere groepen geleverd worden. Sociale cohesie is enkel een thema als ze ontbreekt, niet als ze bestaat of ontwikkeld wordt. Door deze perverse prikkel dreigt filantropie als de inzet voor anderen helemaal over het hoofd te worden gezien. Ze gaat namelijk niet over sociale problemen, over wat ons verdeelt; ze gaat niet uit van macht en eigenbelang, maar vertrekt vanuit het gemeenschappelijke. Wat mensen verenigt is het gemeenschapsbelang, een zoektocht naar mogelijke oplossingen, *the common good*, gevoed door de betrokkenheid bij de gemeenschap. Volgens Schuyt is het absoluut noodzakelijk om deze perverse situatie te keren. Het begin van herstel is het weer herkennen en herwaarderen door de overheid van de essentiële waarde van maatschappelijk initiatief, zonder welke de huidige samenleving, markt, staat en familie op geen enkele manier kunnen functioneren. Als we ons alleen maar richten op de sociale problemen, dreigen we in een cynische levensvisie te worden meegezogen. Dan zien we slechts een steeds meer polariserende wereld van onderlinge strijd, en niet meer hoezeer de dagelijkse inzet voor andermans belang onze samenleving bij elkaar houdt.

1 René Bekkers, Barbara Gouwenberg en Theo Schuyt (red.), *Geven in Nederland 2020. Huishoudens, nalatenschappen, fondsen, bedrijven, goededoelenloterijen en vrijwilligers*. Amsterdam:

Stichting Lenthe/VU Amsterdam, 2020, pp. 8-10. In het boek van Schuyt zijn deze gegevens samengevat op pp. 67-69.